

Marek Lisiński*

Metodologia pragmatyczna nauk o zarządzaniu

Wstęp

Obserwowane w ostatnich latach większe niż wcześniej zainteresowanie metodologią nauk o zarządzaniu rodzi potrzebę bardziej analitycznego przyjrzenia się jej dorobkowi. W szeregu publikacjach naukowych z tego zakresu podejmuje się próby wyłącznie wycinkowego, relatywnie wąskiego objaśnienia tych osiągnięć. Najczęściej dokonuje się tego w konwencji studium tworzenia koncepcji metodologicznej, badania ewolucji określonych metod, identyfikowania wspólnych płaszczyzn wyznaczających tożsamość metod czy też tylko analizy pewnych ich aspektów metodologicznych. Brak jest, jak się wydaje, próby całościowego spojrzenia na te dokonania i będącej jej rezultatem syntezy kluczowych problemów i to dokonanej z perspektywy metod służących prowadzeniu działalności naukowej podporządkowanej praktycznemu rozwiązywaniu problemów badawczych.

Celem artykułu jest wskazanie podstawowych problemów metodologicznych metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Przedmiotem badania będą metody identyfikowane w literaturze z zakresu metodologii nauk o zarządzaniu. Wykorzystanym narzędziem badawczym będą analiza i diagnoza, jako podstawowe kompleksowe procesy badawcze. Analiza w jej obu rodzajach, czyli analiza strukturalna i przyczynowa, która umożliwi zidentyfikowanie struktury oraz mechanizmów funkcjonowania metod. Diagnoza zaś posłuży do wskazania kierunków ich doskonalenia. Wszystko to będzie podstawą określenia podstawowych czynników i zjawisk opisujących uwarunkowania sytuacyjne dalszego rozwoju tych metod.

Próba rozwiązania wskazanych wyżej zagadnień wydaje się być istotna nie tylko z poznawczego punktu widzenia, ale jest także ważna dla dalszego rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu, w tym szczególnie metodologii apragmatycznej¹. Artykuł powstał w ramach badań statuto-

* Prof. dr hab., Katedra Analiz Strategicznych, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, lisinski@uek.krakow.pl

¹ Przedstawiane tu problemy są kontynuacją rozważań podjętych i zawartych w opracowaniu [Lisiński, 2014].

wych pt. „Współczesne problemy rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu”, realizowanych w roku 2016 w Katedrze Analiz Strategicznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

1. Metodologia pragmatyczna metodologii nauk

Metoda jest atrybutem każdej nauki. Przesądza o jej istocie i jest wyznacznikiem dyscypliny naukowej. W każdej z nich, a szczególnie w naukach empirycznych, ujawnia w sposób dobitny swój dwojaki charakter i zakres. Aby nie powtarzać istoty metody, zaakceptujemy jej treść wyrażoną we wcześniejszych publikacjach [Lisiński, 2011, s. 17–18]. Dla rozwiązania podjętego tu problemu, podtrzymamy prymat definicji T. Kotarbińskiego² nad innymi określeniami. Skłonimy się również do poglądu T. Pszczołowskiego [1978, s. 119], według którego metoda ma dwoistą naturę, co skutkuje dwoma jej znaczeniami. Pierwsze odnosi się do działania, może być tylko sposobem jego opisu, objaśnionym mniej lub bardziej szczegółowo. Jest wówczas, jak się powszechnie przyjmuje, metodą. Drugie dotyczy dyrektywy wskazującej jak działać. Wówczas jest metodyką. Ta dyrektywa może być określona na różnym poziomie szczegółowości. Może się zatem charakteryzować różnym poziomem metodyczności. Tak rozumiana metoda będzie podstawą prowadzenia naszych dalszych rozważań.

Nie powtarzając stwierdzeń dotyczących istoty metodologii, ani także nie zmieniając naszej oceny jej miejsca w systemie nauk, odsyłamy wszystkich zainteresowanych do szerszej charakterystyki tej metanauki [Lisiński, 2014, s. 136]. Tu tylko krótko powtórzymy, biorąc pod uwagę realizowany cel tej pracy, że metodologia to nauka, której przedmiotem badania jest bardzo zróżnicowany, z punktu widzenia natury oraz specyfiki, zbiór metod. W celu ich poznania przyjmuje się różne perspektywy metodologiczne. Wszystkie one tworzą swoistą wielowymiarową metodologiczną przestrzeń klasyfikacyjną metodologii nauk, a każda z metod wpisuje się w określone podzbiory takiej przestrzeni.

Jedną z takich perspektyw metodologicznych jest charakter, w jakim wykorzystuje się określoną metodę. Skutkuje ona wyróżnieniem metodologii apragmatycznej, nazywanej niekiedy nieużytkową, oraz metodologii pragmatycznej, zwanej także utylitarną czy użytkową [Ajdukiewicz, 1975, s. 175–177]. Metodologia apragmatyczna to nauka o metodach

² Według T. Kotarbińskiego [1981, s. 524] metoda to sposób systematycznie stosowany, przy czym sposób oznacza tok jakiegoś działania, a więc skład i układ jego stadiów.

poznania struktury teorii naukowych (systemów naukowych). Jej charakterystykę przedstawiono w przywoływanej wcześniej pracy [Lisiński, 2014, s. 135–146]. Metodologia pragmatyczna jest nauką o metodach działalności naukowej i stosowanych procedurach badawczych. Metody te mają jednoznacznie aplikacyjny, praktyczny charakter. Będzie ona przedmiotem naszego dalszego zainteresowania.

Na koniec tego wątku rozważań podkreślimy jeszcze jeden jego aspekt. Zarysowany wyżej klasyfikator metodologii nauk, do którego wpisują się metody, ma w końcowym rezultacie prowadzonych dociekań naukowych zapewnić racjonalność postępowania badawczego. Złoży się na to możliwość w pełni świadomego i celowego stosowania metod, co prowadzić będzie do uzyskiwania wyników, którym można przypisać cechy prawdziwości i pewności [Sosenko, 2008, s. 23–24].

2. Podstawowe składniki metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu

Klasyfikator metodologii nauk obejmuje bardzo szeroki i różnorodny zbiór metod. Przedmiotem naszego zainteresowania będzie tylko jeden z jego podzbiorów. Tworzyć go będą metody składające się na metodologię pragmatyczną. Metody metodologii pragmatycznej, co zauważyliśmy wcześniej, posiadają dwoistą naturę. Są opisane na różnym poziomie szczegółowości oraz charakteryzują się różnym poziomem metodyczności. Skutkuje to ich dużą różnorodnością. Istotną przesłanką badania podstawowych problemów metodologicznych metodologii pragmatycznej będzie określenie metod, jako składników tego zbioru.

Punktem wyjścia dla rozwiązania tego częściowego zadania badawczego jest klasyfikacja metod metodologii nauk o zarządzaniu³. Nie omawiając wszystkich jej składników, zauważymy tylko, że podstawą określenia metod metodologii pragmatycznej będą dwa kryteria. Pierwsze sprowadzono do wyróżnienia trzech poziomów odzwierciedlających stopień ogólności ich opisu. Porządkując metody od stopnia najogólniejszego do najbardziej szczegółowego, wyróżnia się poziom I utożsamiany z filozofią, poziom II odpowiadający metodzie i poziom III zbieżny z techniką. Drugie kryterium skutkuje wskazaniem trzech stopni odpowiadających różnym poziomom metodyczności metod. Pierwszy sprowadza się do równego eksponowania w metodzie opisu działania i objaśnienia

³ Klasyfikator metod metodologii nauk o zarządzaniu wraz z opisem metod zawiera praca [Lisiński, 2011, s. 19–42].

jak działać. Następny eksponuje tylko sposób działania. Kolejny trzeci preferuje dyrektywy jak działać.

Analizując metody metodologii pragmatycznej, możemy stwierdzić, że tylko koncepcje zarządzania można przypisać do poziomu I. Zasady, metody ogólne i metody szczegółowe oraz metodyki ogólne i metodyki szczegółowe wpisują się do poziomu II, a procedury i techniki przynależą do poziomu III. Powyższa konstatacja upoważnia do stwierdzenia, że najliczniejszy w całej strukturze metod metodologii pragmatycznej jest podzbiór odpowiadający poziomowi metody. Udział w tym podzbiórze metod i metodyk jest zrównoważony. Poziom techniki, bardzo użyteczny w rozwiązywaniu problemów zarządzania, reprezentują dwie metody – procedura, łącząca w sobie opis działania oraz objaśnienie jak działać, oraz technika, przyjmująca priorytet opisu sposobu nad dyrektywą jak działać. Pełną treść przedstawionego wyżej syntetycznego opisu metod metodologii pragmatycznej oddają definicje tych metod⁴. Odzwierciedlają one specyfikę nauk o zarządzaniu.

Omówiona wyżej struktura metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu stanowi odpowiednią podstawę dla podjęcia badania problemów metodologicznych metodologii odniesionych do tej dyscypliny naukowej. Będzie to przedmiotem rozważań w kolejnej części tego artykułu.

3. Problemy metodologii pragmatycznej w naukach o zarządzaniu

Analizując rozwój metodologii nauk o zarządzaniu w jej warstwie pragmatycznej możemy zauważyć, że obecnie identyfikuje się zjawiska upoważniające do stwierdzenia, iż można wpisać ją w okres wielkiej dyfuzji⁵. Taka opinia jest skutkiem krytycznej analizy polskiej literatury przedmiotu w punktu widzenia prezentowanych w niej metod prowa-

⁴ Definicje te znajdują się w przywołanej wcześniej pracy [zob. Lisiński, 2011, s. 21–25].

⁵ M. Bourbon [1986, s. 44], opisując cykl powstania i upowszechniania się metody, przyjmuje, że jej sformalizowaną postać, wyznaczającą moment jej powstania, datuje się zazwyczaj od momentu ukazania się jej w książce lub artykule. W takiej formie dociera ona do użytkowników. Tak określony cykl obejmuje dwa główne okresy. Pierwszy, trwający od 10 do 30 lat, to narodziny i inicjacja oraz eksperymenty prowadzone przez zawodowych konsultantów. Drugi, którego trwanie szacuje się na około 20–30 lat, to wielka dyfuzja metod. W tym okresie pod wpływem coraz szerszego upowszechniania się metod (publikacje, nauczanie w szkołach wyższych) czy wykorzystania bezpośredniego na podstawie informacji wewnętrznej i doradztwa zewnętrznego, te instrumenty badawcze przenikają do przedsiębiorstw.

dzenia działalności naukowej, podporządkowanej rozwiązywaniu problemów praktycznych.

Metodologia pragmatyczna nauk o zarządzaniu nie była dotąd przedmiotem kompleksowych badań czy studiów. Mając na uwadze powyższe, a także przywołując przyjęty we wstępie tej pracy cel, podejmiemy obecnie próbę jego realizacji. Wskazany wyżej zakres przyjętego zamierzenia badawczego skonkretyzujemy, wyróżniając cztery częściowe zadania, które należy podjąć, by przybliżyć podstawowe problemy metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Za takie uznamy:

1. Analizę strukturalną metod nauk o zarządzaniu identyfikowanych w rozwiązywaniu problemów praktycznych. Na tę analizę składać się będzie nie tylko ustalenie natury metod, a więc wskazanie stopnia szczegółowości opisu oraz stopnia metodyczności poszczególnych metod, ale także określenie metod związanych z rozwiązywaniem problemami praktycznymi zarządzania.
2. Analizę przyczynową metod tej dyscypliny, umożliwiającą poznanie mechanizmów ich funkcjonowania przy rozwiązywaniu problemów praktycznych, poprzez określenie zmian, które zachodzą w poszczególnych metodach, a także ustalenie czynników na te metody oddziałujących.
3. Diagnozę metod służących do rozwiązywania problemów praktycznych, poprzez rozpoznanie stanu każdej z nich, a więc objaśnienia genezy tego stanu z uwzględnieniem przyczyn, ustalenie fazy rozwojowej metody a także przewidywanie dalszego rozwoju metod.
4. Doskonalenie metod pragmatycznych zarówno w zakresie stopnia szczegółowości ich opisu oraz stopnia metodyczności poszczególnych metod, uwzględniającej istotę nauk o zarządzaniu, jako określonej dyscypliny naukowej, do której się odnoszą.

Podjęcie tak określonego zakresu badania metod metodologii pragmatycznych ma charakter nie tylko deskryptywny, ponieważ próbuje objaśnić zmiany oraz ich rozwój metod. Nosi również cechy działania prospektywnego. Stanowi bowiem podstawę, poprzez wskazanie kierunków rozwoju metod, dla doskonalenia metodologii w jej części normatywnej, a może prowadzić do stworzenia nowego, bardziej sprawnego instrumentarium metodologicznego. Należy także podkreślić, że będąca przedmiotem tych rozważań metodologia pragmatyczna stanowi istotny czynnik rozwoju metodologii apragmatycznej. Zachodzące pomiędzy

nimi istotne relacje merytoryczne i metodologiczne mają charakter jednoznacznie konstruktywny.

Pierwszym zadaniem badawczym jest analiza strukturalna metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Warunkiem dokonania takiej analizy jest ustalenie zbioru metod pragmatycznych odniesionych do nauk o zarządzaniu. Podstawą ich określenia będzie studium literatury przedmiotu. Krytyczna analiza i ocena tylko podstawowych opracowań naukowych o jednoznacznie metodologicznym charakterze wskazuje na bardzo obszerny i różnorodny zbiór takich publikacji. Dla bardziej analitycznego spojrzenia na cały metodologiczny dorobek z zakresu nauk o zarządzaniu przyjęto, że zostanie on podzielony na dwie części. Pierwsza obejmowała będzie okres od początku lat 60. do końca lat 80. Druga to lata 90. XX wieku aż do chwili obecnej⁶.

Analiza podstawowych publikacji naukowych opublikowanych w centralnych wydawnictwach naukowych w pierwszym okresie daje podstawę do wyrażenia szeregu interesujących poznawczo spostrzeżeń. Był to okres kształtowania się i powstawania nauk o zarządzaniu jako dyscypliny naukowej w oficjalnej klasyfikacji nauk w Polsce. Mając również na uwadze jej przynależność do nauk empirycznych oraz obowiązujący model gospodarki centralnie planowanej, dominowały wówczas prace podejmujące charakterystykę metod działalności naukowej o jednoznacznie praktycznym charakterze. W początkowym przyjętym do analizy okresie, dotyczyły one systemu wykonawczego przedsiębiorstw, z czasem obejmując także system zarządzania, a później odnosząc się również do całej organizacji. Jednoznacznie dominowały w nich metody organizatorskie. W zbiorze publikacji naukowych tego okresu można także zidentyfikować nieliczne wszakże przypadki opracowań stanowiące nowe, oryginalne rozwiązania metodologiczne będące wyrazem kompleksowego, syntetyzującego spojrzenia na metody.

Odwołując się do przyjętej wcześniej struktury metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu, wyróżniającej trzy ich poziomy, różniące się stopniem szczegółowości opisu, możemy zauważyć, że obiektem szczególnego zainteresowania w przyjętym do analizy okresie są

⁶ Trzeba tu jednoznacznie podkreślić, że przyjęty wyżej podział publikacji naukowych i metod w nich przedstawianych na dwa podzbiory został dokonany wyłącznie dla celów badawczych. Jest on wyrazem przyjęcia i zastosowania pewnej konwencji metodologicznej, która dzieli spójną całość metod na dwie części tylko i wyłącznie dla pełniejszego, bardziej jednoznacznego poznania całości.

przede wszystkim metody z trzeciego oraz drugiego poziomu hierarchicznego. Studia metodologiczne nad metodami odnoszącymi się do pierwszego, najbardziej ogólnego, poziomu zbioru metod tworzących ich zhierarchizowaną strukturę występują sporadycznie.

Okres lat 90. XX wieku i pierwsza oraz druga dekada wieku XXI ujawniają nową jakość w pracach naukowych dotyczących metodologii nauk o zarządzaniu. Wyraża się ona nie tylko istotnym, ilościowym wzrostem publikacji, ale przede wszystkim sprowadza się do nieidentyfikowanego w nich uprzednio nowego zakresu badawczego polegającego na podejmowaniu nowych metodologicznych wątków i problemów. Reasumując, można stwierdzić, że obok rozpoznawanego dalej rozwoju znanych już metod czy skutecznych prób adaptacji na grunt polskich podmiotów gospodarczych instrumentów stosowalnych w praktyce innych krajów coraz większą rolę w metodologii pragmatycznej zaczynają odgrywać nowe metodologiczne aspekty metod związane z ich wykorzystywaniem do rozwiązywania nieznanych wcześniej problemów praktycznych.

Studia literatury podejmującej wątki metodologiczne pozwalają zatem dostrzec prace będące kontynuacją wcześniejszego nurtu badań naukowych. Stanowią one metodologiczną odpowiedź na potrzeby podmiotów gospodarczych funkcjonujących w nowych realiach gospodarki rynkowej. W zbiorze tym odnajdujemy także publikacje dotyczące nieznanych wcześniej metod, opisywanych z perspektyw trzeciego i drugiego poziomu, przyjmując za kryterium podziału stopień ogólności opisu metod, przydatnych do wykorzystania w nowych warunkach funkcjonowania organizacji. Można także wskazać prace i prezentowane w nich metody, i te zdają się dominować, które wpisują się w pierwszy, najbardziej ogólny poziom ich opisu. Są również opracowania będące autorskimi próbami syntezy całego teoretyczno-metodologicznego dorobku nauk o zarządzaniu. Wszystkie publikacje i przedstawiane w nich metody, choć stanowią wyraz innego, nowego metodologicznego spojrzenia oraz podejścia ich autorów na całe instrumentarium nauk o zarządzaniu, stanowią rozwinięcie powstałego i omówionego wcześniej zakresu przedmiotowego dorobku tej dyscypliny naukowej. Można by zauważyć, że prezentują klasyczne podejście do metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu.

Ale analiza publikacji naukowych powstałych w latach 90. i później pozwala na zidentyfikowanie także opracowań o innym, bardziej

nowatorskim i twórczym, mając na uwadze strukturę dorobku metodologicznego nauk o zarządzaniu, charakterze. Krytyczne studia tych publikacji ujawniają nieznanie wcześniej ich aspekty metodologiczne. Większość z nich podejmuje częściowe problemy naukowe i analizuje je w konwencji nie poszczególnej metody, ale z perspektywy szerszej, wyznaczonej najczęściej przez ogólniejszy, w stosunku do metody, poziom opisu. Taki punkt widzenia daje możliwość pełniejszego, z jednej strony, i bardziej analitycznego, z drugiej, objaśnienia stopnia ich metodyczności. Pozwala również pełniej wniknąć w naturę metod, a także poznać specyfikę metod wynikającą z rodzajów rozwiązywanych przy ich wykorzystaniu problemów zarządzania.

Badanie zawartości informacyjnej publikacji dotyczących metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu wynikające z realizacji drugiego zadania badawczego – analizy przyczynowej, nie daje podstaw do formułowania istotnych poznawczo spostrzeżeń. Ta problematyka badawcza nie należy do dominujących zainteresowań naukowych polskich metodologów nauk o zarządzaniu. W zdecydowanej większości publikacji naukowych nie dostrzega się tych kwestii. Wynika może to z metodologicznych barier, które stawia problem, a może jest skutkiem marginalizowania tego aspektu w podejmowanych pracach naukowych.

W literaturze z zakresu metodologii nauk o zarządzaniu można jednak wskazać takie opracowania, które prezentują dokonania wpisujące się w ten rodzaj analizy [np. Ćwiklicki, 2011; Czekaj, 2013; Lisiński, Szarucki, 2011, s. 111–136]. Obrazują one przyczyny i warunki powstawania metod oraz identyfikują czynniki determinujące ich rozwój. Pozwalają na poznanie mechanizmów funkcjonowania metod. Wskazane przypadki zdają się potwierdzać stwierdzenie, że w tym aspekcie badania metod składających się na metodologię pragmatyczną rozpoznanie problemów metodologicznych wynikających z analizy przyczynowej znajduje się dopiero w fazie eksploracji.

Trzecie zadanie badawcze to diagnoza metod pragmatycznych służących do rozwiązywania problemów praktycznych. Podstawowe pytania badawcze sprowadzać się tu będą do wyjaśnienia genezy zidentyfikowanego w toku analizy stanu każdej z metod z uwzględnieniem przyczyn, określenia fazy rozwojowej metod jak również antycypacji dalszej ich ewolucji.

Spełnienie wskazanych wyżej celów diagnozy jest nadzwyczaj wymagające. Zmusza bowiem realizatora takich badań nie tylko do znajo-

mości natury metod, co w przypadku bardzo licznych ich zbioru nie jest zjawiskiem powszechnym. Narzuca również konieczność posiadania dogłębnej wiedzy oraz znajomości całego instrumentarium metodologicznego nauk o zarządzaniu. Połączenie tych obu kompetencji teoretycznych i metodologicznych ze szczególną wrażliwością na te aspekty badań, które narzuca diagnoza, uświadomioną oraz praktykowaną od dłuższego czasu postawą naukową i badawczą, kreowaną przez lata w środowisku naukowym, w zdecydowany sposób ogranicza grono potencjalnych realizatorów takich przedsięwzięć badawczych.

Odniesienia do zadań diagnozy metodologii pragmatycznej przewijają się w publikacjach naukowych z zakresu metodologii nauk o zarządzaniu z reguły tylko w częściowej postaci. Wydaje się, że takie dociekania naukowe w największym stopniu dostrzec można, analizując cytowaną już pracę M. Ćwiklickiego. Autor ten, opierając się na dokonanej analizie metod organizatorskich, podnosi interesujące wątki dotyczące rozpoznania ich stanu. Wyjaśnia pochodzenie tej grupy metod, rysuje przyczyny ich ewolucji, określa fazy rozwojowe. W swych dociekania nie stroni od przewidywania dalszego rozwoju metod organizatorskich. Jednoznacznie ocenny w swym charakterze zakres wniosków wynikających z dokonanych prac analityczno-diagnostycznych wzbogaca nie tylko wiedzę metodologiczną w jej warstwie pragmatycznej, ale także apragmatycznej. Należy jednak stwierdzić, że dla poznania całej struktury metod metodologii pragmatycznej takimi badaniami należałoby objąć także inne grupy metod. Procesowi diagnozy, po wcześniejszej analizie, powinny być poddane metody związane z pozostałymi funkcjami zarządzania, w tym również te dotyczące podstawowych funkcji działalności organizacji.

Ostatnie czwarte zadanie badawcze sprowadza się do doskonalenia metod metodologii pragmatycznej. To końcowy, użytkowy rezultat całego postępowania związanego z wykorzystaniem kompleksowych procesów badawczych. Wszystkie wykonane wcześniej działania kumulują się bowiem w sferze praktycznego doskonalenia metod. Zmiany w metodach pragmatycznych mogą mieć charakter bardzo wąski lub zdecydowanie szerszy. Mogą dotyczyć albo tylko uszczegółowienia ich opisu albo wyłącznie stopnia metodyczności. Mogą także być związane z obu atrybutami opisującymi naturę metod. Mogą również jeszcze bardziej uwzględniać specyfikę nauk o zarządzaniu, w której to dyscyplinie mają swe praktyczne wykorzystanie. Drugą grupę tworzyć będą metody

nowe, opracowane dla rozwiązywania coraz bardziej złożonych problemów praktycznych.

Analiza i ocena literatury z zakresu metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu w zakresie dorobku naukowego dotyczącego tego zadania badawczego jest relatywnie najłatwiejsza. Wynika bowiem z faktu, że to wytwory działalności naukowej w postaci publikacji naukowych potwierdzają ich związek z procesem doskonalenia metod, wpisując się w metodologię pragmatyczną nauk o zarządzaniu.

Przegląd publikacji z tego zakresu jednoznacznie dowodzi, że zdecydowanie przeważają prace naukowe, które podejmują, choć nie zawsze eksponując to w należyty sposób, zagadnienia metodologiczne z perspektywy uszczegóławiania zakresu opisu metod, rzadziej doskonalenia stopnia ich metodyczności. Dostrzega się niemal powszechnie zjawisko marginalizowania aspektów metodologicznych w prezentowanych wynikach badań. Autorzy takich prac naukowych nie dostrzegają znaczenia swoich osiągnięć metodologicznych. Nie potrafią w pełni ich wyeksponować i przełożyć wyniki prowadzonych badań w rozwój metodologii pragmatycznej. Nie umieją w skuteczny dla siebie sposób zdyskontować wyników swych prac badawczych w ich warstwie metodologicznej, jako składnika wartości dodanej, prowadzonych dociekań naukowych czy badawczych. Prowadzi to do przedstawiania dokonań metodologicznych niejako przy okazji prezentowania osiągnięć poznawczych czy praktycznych, czy wręcz tylko sygnalizowania dorobku metodologicznego na marginesie głównego nurtu rozważań teoretycznych.

Nie sposób nie podjąć tu wątku opracowywania nowych metod będących odpowiedzią na współczesne wyzwania praktyki zarządzania. Wpisują się one w pierwszy poziom ogólności. Stanowią relatywnie bardzo skromny zbiór instrumentów przynależnych metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Są rezultatem szerokiego działania zespołów naukowych i badawczych, które wspólnie tworząc określoną metodę, potrafią zmaterializować swoje kompetencje, nadając wytworom ich działania nową wartość poprzez synergię różnorodnych aspektów teoretycznych, praktycznych czy metodologicznych.

Przedstawiona wyżej w ograniczonym zakresie analiza, diagnoza i doskonalenie metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu jest odpowiednią, jak się wydaje, podstawą do wskazania kilku kwestii dotyczących podstawowych czynników i zjawisk opisujących uwarunkowania sytuacyjne dalszego rozwoju tych metod. Nie odnosząc się do

wszystkich uwarunkowań determinujących ewolucję metod metodologii pragmatycznej, skoncentrujemy naszą uwagę na najistotniejszych wnioskach wynikających z przeprowadzonego wcześniej postępowania analityczno-diagnostycznego.

Należy zauważyć, że zmienia się udział metod w strukturze metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Podtrzymują swoje wysokie miejsce procedury i techniki, które lokowane są w poziomie III klasyfikacji. Coraz mniejszy, choć wcale nie mały, jest udział zasad, metod ogólnych, metod szczegółowych, metodyk ogólnych oraz metodyk szczegółowych przynależnych do II poziomu klasyfikacji. Wzrasta znaczenie koncepcji zarządzania jako metod wpisujących się w I poziom.

Takie wnioski wydają się być w pełni uzasadnione. Wynikają one z istoty metod metodologii pragmatycznej, a ich źródłem zdają się być problemy związane z funkcjonowaniem organizacji i potrzebami rozwiązywania konkretnych problemów zarządzania. To stanowi przyczynę dalszego rozwoju metod na III poziomie ogólności. Rozwoju koncepcji zarządzania jako składnika poziomu I metodologii pragmatycznej upatrywać należy przede wszystkim w turbulentnym otoczeniu organizacji, zwłaszcza w rozwoju otoczenia bliższego. Kreuje ono coraz to nowe wyzwania o sektorowym, ale też globalnym charakterze, co wyznacza istotną presję na proces doskonalenie właśnie tych metod. Wymaga się od nich rozwiązywania coraz bardziej złożonych i kompleksowych problemów, co prowadzi do opracowania instrumentów badawczych scalających w sobie metody przypisane do II oraz I poziomu ogólności, charakteryzujących się różnym stopniem metodyczności. Wszystko to odniesione do poszczególnych etapów postępowania badawczego prowadzi do opracowywania metod mogących sprostać potrzebom współczesnych organizacji.

Przedstawiona powyżej analiza i diagnoza metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu jest właściwą podstawą dla wskazania kluczowych mechanizmów rządzących jej ewolucją. Najistotniejszymi, w naszym przekonaniu, przesłankami rozwoju metod wpisujących się w metodologię pragmatyczną są:

- czynniki bliższego otoczenia organizacji, w mniejszym zakresie czynniki otoczenia dalszego,
- sfery otoczenia, zwłaszcza bliższego, ale ich znaczenie jest zróżnicowane, decydujące znaczenie mają składniki otoczenia konkurencyjnego, które w połączeniu z czynnikami kluczowych sfer otoczenia

dalszego tworzą, na zasadzie synergii, nowe jakościowo komponenty zjawisk, które są źródłem doskonalenia całego instrumentarium metodologii pragmatycznej,

- rozwój metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu można wpisać w okres wielkiej dyfuzji metod. Identyfikowanymi symptomami takiej sytuacji jest coraz szersze upowszechnianie się metod czy ich przenikanie do organizacji na coraz to większą skalę. Podmioty te na coraz większą skalę wykorzystują te instrumenty badawcze do rozwiązywania swoich coraz bardziej złożonych problemów praktycznych.

Odwołując się do zidentyfikowanych podstawowych problemów metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu ustalonych w wyniku analizy, diagnozy, a przede wszystkim wynikających z nich wniosków, a także podniesionych wyżej podstawowych przesłanek rozwoju metod metodologii pragmatycznej, możemy wyznaczyć sfery dalszych badań. Będą nimi, by nie powtarzać przedstawionych wyżej szczegółowych propozycji, działania naukowe i badawcze, które zmierzać powinny do pełniejszego poznania struktury, mechanizmów funkcjonowania metod, rozpoznania ich aktualnego stanu, a przede wszystkim prowadzić do doskonalenia metod i to zarówno w zakresie stopnia szczegółowości ich opisu, jak i stopnia ich metodyczności. To najistotniejsze, jak się wydaje, obszary rozwoju metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Wskazują na główne zadania badawcze, które powinny być przedmiotem dociekań metodologów tej dyscypliny naukowej.

Zakończenie

Przedstawiona wyżej syntetyczna charakterystyka metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu opisuje podstawowe problemy metodologiczne tej dyscypliny naukowej. Nie podejmuje ona wszystkich zagadnień, ale koncentruje się na analizie metod pragmatycznych, diagnozie oraz głównych kierunkach ich doskonalenia. Na tej podstawie poruszono kilka kwestii dotyczących podstawowych czynników i zjawisk opisujących uwarunkowania sytuacyjne dalszego rozwoju tych metod. Mimo tak rozległego zakresu badania nie podnosi ono wszystkich metodologicznych problemów. Wskazuje jednak na istotne zagadnienia, które opisują stan faktyczny, ale również dotyczą rozwoju metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu.

Podjęte tu metodologiczne wątki dotyczące metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu traktujemy za podstawę czy pretekst do dalszych dyskusji nad tym problemem. Powinny one inspirować tych, którzy chcą nie tylko poznać dokonania i stan tej grupy metod, ale również przyczynić się do ich dalszego rozwoju.

Literatura

1. Ajdukiewicz K. (1975), *Logika pragmatyczna*, PWN, Warszawa.
2. Bourbon M. (1986), *Methodologie*, Chotard, Paris.
3. Czekaj J. (2013), *Metody organizatorskie w doskonaleniu systemu zarządzania*, WNT, Warszawa.
4. Ćwiklicki M. (2011), *Ewolucja metod organizatorskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
5. Kotarbiński T. (1981), *Traktat o dobrej robocie*, Warszawa.
6. Lisiński M. (2011), *Analiza metodologii nauk o zarządzaniu*, w: *Rozwój koncepcji i metod zarządzania*, Czekaj J., Lisiński M. (red.), Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
7. Lisiński M. (2014), *Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu*, „Organizacja i Kierowanie”, nr 1A (159).
8. Lisiński M., Szarucki M. (2011), *Okresy przełomowe w rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu*, w: *Przełomy w zarządzaniu. Kontekst strategiczny*, Dworzecki M., Nogalski B. (red.), TNOiK, Toruń.
9. Pszczołowski T. (1978), *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossolineum, Wrocław–Kraków–Warszawa.
10. Sosenko K. (2008), *Problemy filozofii i metodologii nauk dla ekonomistów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

Streszczenie

Celem artykułu jest objaśnienie istoty oraz miejsca metodologii pragmatycznej w metodologii nauk oraz scharakteryzowanie podstawowych problemów metodologicznych metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu. Zastosowanym instrumentem badawczym jest analiza w obu rodzajach – analiza strukturalna i przyczynowa, która umożliwi zidentyfikowanie struktury oraz mechanizmów funkcjonowania metod, oraz diagnoza, która służy do wskazania kierunków ich doskonalenia. Wszystko to jest podstawą określenia zasadniczych czynników i zjawisk opisujących uwarunkowania sytuacyjne dalszego rozwoju metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu.

Słowa kluczowe

metodologia pragmatyczna, metody, metodologia, nauki o zarządzaniu

Pragmatic methodology of management science (Summary)

The aim of the article is to explain the essence of and place of pragmatic methodology in methodology of science and to characterize the basic methodological problems of the pragmatic methodology of management science. As research methods we use analysis (structural and causal), which will enable identification of the structure and mechanisms of functioning of methods, and diagnosis, to point to the directions of their improvement. All of this will be the basis for determining the basic factors and phenomena describing situational conditions for further development of methods of the pragmatic methodology of management science.

Keywords

pragmatic methodology, methods, methodology, management science